

POSUDEK OPONENTA

Alena Bendřáková: *Byzantské princezny na Rusi*

Diplomová práce, FF UK, Ústav světových dějin, 2014, 83 stran

Alena Bendřáková se ve své diplomové práci pokusila zachytit osudy tří byzantských princezen, které byly provdány za panovníky středověké Rusi. V *Úvodu* si jako cíl své práce stanovila „zjistit, zda tyto ženy mohly mít na Rusi vliv na své okolí, a pokud ano, jakým způsobem a v jakých oblastech života se tento vliv projevil.“ Východiskem práce Aleny Bendřákové byla analýza ruských a byzantských narativních pramenů.

Diplomová práce Aleny Bendřákové je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola je nazvána *Manželky ruských knížat*. Název kapitoly je poněkud zavádějící, neboť v čtenáři vyvolává dojem, že v ní bude pojednáno obecně o manželkách panovníků středověké Rusi. Hlavní pozornost však autorka věnovala kyjevské kněžně Olze a jejímu pokřtění a krátce se zmínila o dceři polockého knížete Rognědě, která se stala ženou knížete Vladimíra v podstatě jako „válečná kořist.“ V takovém případě bych do názvu kapitoly doplnil údaj, že se jedná o manželky prvních ruských knížat. Ve druhé kapitole se autorka věnovala sňatku kyjevského knížete Vladimíra a byzantské princezny Anny Porfyrogennéty, sestry byzantského císaře Basilea II. Celkem správně zde vyzdvihla význam tohoto sňatku, neboť Anna byla první ženou ruského knížete, která se narodila v purpuru, a současně její původ přiměl Vladimíra, aby oficiálně přijal křest. Za poněkud problematický považuji vliv Anny Porfyrogennéty na průběh christianizace Rusi a stavební činnost řeckých řemeslníků, především v oblasti výstavby kostelů, jak to Alena Bendřáková ve své práci prezentuje. Nejstarší ruský letopis, *Pověst' vremennych let*, totiž jako hlavního iniciátora stavby kostelů a „dosazování biskupů“ výslovně uvádí knížete Vladimíra. Třetí kapitola je věnována byzantské princezně neznámého jména, která se provdala za Vsevoloda Jaroslaviče, syna kyjevského knížete Jaroslava Moudrého. Jak autorka sama konstatuje, o této ženě nám prameny zanechaly pouze útržkovité zprávy, a proto je těžké určit, kdy přijela do Kyjeva, natož více pojednat o jejím životě a vlivu v novém prostředí. Rozsahem největší je čtvrtá kapitola, v níž se Alena Bendřáková zaměřila na sňatek moskevského velikého knížete Ivana III. s neteří posledního byzantského císaře Zoe (Sofíi) Palailogovnou. Autorka zde výstižně zachytila motivy uzavření tohoto sňatku ze strany moskevského panovníka, papežské kurie a v neposlední řadě také samotné byzantské princezny. V rámci cílů své práce Alena Bendřáková poměrně dobře poukázala na vliv Sofie

Palaiologovny na moskevském velkoknížecím dvoře při prosazování svého syna Vasilije jako nástupce Ivana III., a to i přesto, že se dočasně spolu se synem ocitla v nemilosti svého manžela. Autorka naopak vyjádřila své pochybnosti nad vlivem Sofie Palaiologovny na počátky pronikání „okázalých byzantských zvyklostí“ na Rus, používání dvouhlavého orla ve státních symbolech a především nad právy Ivana III. na byzantský trůn, které měl získat sňatkem se Sofií. Alena Bendáková tyto problémy ve své práci pouze naznačila. Domnívám se, že je to pochopitelné, neboť jejich řešení by překračovalo rámec vymezeného tématu.

Použité prameny jsou plně adekvátní k tématu diplomové práce, určité výhrady bych však měl k sekundární literatuře. Domnívám se, že některé tituly jsou vzhledem k době vydání spíše kuriozitou, např. N. Polevoj a jeho práce z roku 1833. Využití titulů z 19. století by bylo nepochybně přínosné, pokud by se autorka pokusila alespoň krátce objasnit, jak byl hodnocen pobyt a vliv byzantských princezen na středověké Rusi ve starší ruské historické literatuře. Další připomínka se týká novější literatury k dějinám moskevského státu na přelomu 15.-16. století. Jestliže autorka zná alespoň jednu práci současného ruského badatele N. S. Borisova, pak je poněkud překvapující, že nepoužila jeho rozsáhlou monografii o moskevském velikém knížeti Ivanovi III. z roku 2000. Vzhledem k tomu, že byzantské princezny nebyly jen panovnice, ale také ženy, pak by bylo vhodné využít práce k dějinám života žen na středověké Rusi, např. publikace N. Puškarevové.

Rovněž po formální stránce je v práci několik nedostatků. V první kapitole se Alena Bendáková odkazuje na *První pskovský letopis*, ale v poznámce pod čarou uvádí *Pověstí vremenných let* (s. 26, pozn. 118). Ve čtvrté kapitole se autorka několikrát doslovně opakuje (s. 43-44), o smyslu sňatku Zoe s Ivanem III. pojednává na dvou různých místech v podstatě shodně a s odkazy na stejnou sekundární literaturu (s. 43, 53).

Jako pozitivní musím hodnotit snahu Aleny Bendákové klást si otázky a současně na ně odpovídat, ať již na základě sekundární literatury nebo vlastního úsudku. Bohužel v druhém případě mohla autorka některé svoje úvahy více rozvinout, neboť ve stávající podobě nejsou její závěry příliš přesvědčivé.

Přes výše uvedené výhrady doporučuji diplomovou práci Aleny Bendákové k obhajobě a navrhuji klasifikační stupeň velmi dobře.

V Odoleně Vodě, 7.9. 2014

PhDr. Pavel Smrž